

Semwenin ngasangas me waa me stroke

CVD mei pachonong semwenin ngasangas me kewe waa. CVD mei tongeni epwe itenapei ekkok semwen pachonong stroke, arrhythmia: mwàninòn pichin ngasangas, heart failure: ngasangas a weires ika apwangapwang ne pwamwei chcha, coronary heart disease: semwenin waan ngasangas (metekin fanimwar me heart attack: metek emon mi tongeni manor en), me osukosukan kewe (valve: peirakin ngasangas ekan tumunu an esapw niwin safan fatanin chcha nupwe an pwamw).

CVD ekan fis nupwen an wor pinepin non ekkewe waa ngeni ese nifinifin kinikinin non inisich seni an fisita ekkei (plaque: kiris non waa). Nupwen an a kan fis ei sokkun, (aneurysms: epwe pwo me menis, me epwe pwani wor sosoi chcha epwe tongeni fisita non inis.

- Wesetan chon Hawaii me aramasen Pacific iir **10% ika nap seni, repwe tongeni** repwe urir semwenin ngasangas CHD mwén kewe esapw iir mwirimwirin Spain aramas mi pwech (Office of Minority Health, 2021).
- Mei wor **40% naponon chance an emon epwe tongeni mano** (heart attack: metek fan mwarin me mano) nein ekkewe chon Asia re nomw Eér mwén esopwun chòchón aramas (Stanford, 2021)
- Semwenin ngasangas iei ew sokkun semwen mei fat pwun iia **pwpwun an watte me chommong nian ika mi mano ren** me nein aramasen Finipin, ina epwe ukukun 32% non iteiten mi mano nein aramasen Finipin re semwenin ngasangas (US Department of Health an Human Services, 2003).

Heart Attacks ekan fis nupwen kewe wa ngeni ngasangas re pin.	Strokes: peno epek inis ekan fis nupwen an uk oxygen an epwe tori non tupwuwach ren an wor pinepin.
Feittà chcha naponon (pressure: pèchèkùnen fàtànìn chcha non waa mi pinepin)	(Heart failure: semwenin ngasangas mi fis seni an nafangaw chcha me (oxygen/ásapwán) mi sà nòn inis e fis nupwen a weires ika apwangapwang ewe ngasangas ne pwamwei chcha.
<p>Eppeti (cardiovascular disease: semwenin ngasangas me waa) & (Stroke: semwen ekan fis nupwen an pin waa ngeni tupwu). Seni ewe (Centers of Disease Control and Prevention) ika ofesin CDC me Prevention</p>	

Ren an emon epwe tumun fichi nonnomwun me manawan, a tufchin anepwe tumunu an feitta chcha, keukun kiris non inisin, keukun suke non inisin, ekukkunano effeengawen ika osukosukan an epwe tongeni uri semwenin ngasangas me metek fan mwarin.

Emweketu inisumw non 30 minich iteiten ran. Fatan, ssa, pworukun Hawaii, fetun, tai chi, ika cricket ikana ekkok pekin (exercise: emweketu inis) ren awewe.

Ika en mi unumi sakaw, kopwe eukkuu.

Churi noum doctor fansoun mei apwpwon ngonuk.

Awora feun ira me chen ira non onomw mongo ika fen pwan oni, mai/echepw, kangngit, kipwaw, lentils, me durian.

Ukuseni uun supwa me ngaseri etùt an emon ün supwa.

Ekukkunano osukosukan non omw ekiek me mokuromw, finioch mongo mi namwot me eoch ngeni inisumw ren an epwe tumunu omw kosapw kitinupw ren semwen.

Esissinen me memmefin semwenin ngasangas

Semwenin ngasangas mei tongeni an epwe "silent" sisapw sinei pwun a fen tori kich me sisapw pwan sinei pwun auri kich chiinòn chok ika emon a poputa ne mafi me kun kewe esissinen semwenin metek fanimwar, weiresin ngasangas an epwe pwamw, ika fen mwanino pichin ngasangas.

- **Heart attack:** metek ika weires fanimwar, pèkèrè ika choir, weires ne oromano mongo, offan, eningaw me mwus, wàtta eiemènù, enienin weires non inis (seni fan mwar feittà), mwanien, me mwii.
- **Heart failure:** mwii, atte eiemènù, ngut peche, apachapach, nuukm me waan choir.
- **Arrhythmia:** kopwe mafi pichipichi ngasangasomw usun epwe mwaniñò.

Esissinen me memmefin semwenin storke ika pennon epek inis

- Ünùn won sangunumw, poum, ika pecheom, akkaewin epwe chok esopw inisumw.
- Sokkuk, weires ne kapas ika fitikoko omw kapas, weires omw kopwe weweiti an aramas fos ngonuk.
- Mwitir ika fisifètà omw nennengaw kosapw kunaochuuk me non efow mesomw ika iir me ruofow.
- Weires omw kopwe fatan, mwanien, kose tongeni uta ika fatan wenewen, me kose tongeni kopwe pwusin uta me fatan wenewen.
- Metek mokur mi aweires kose sinei met pwopwun ika met e efisata.

Keri 911 ika pwun en ika emon e ani ika mafi kei sokkun asisissen me memmefin semwen.

Ika ke ekieki pwun emon auri stroke kopwe mwokutukai (**FAST**) me cheki:

F-Face: Maas, kopwe ereni ena aramas epwe emenimen ika pwun esopw mesan ese mwokut ika mi kopaitiw awan?

A-Arms: eisini na aramas epwe eitietà me rufoch peun. Mei turutiw ika weires an epwe eitietà efoch peun?

S-Speech: Fos. Eisini na aramas epwe enniwin mochomochen kapas. Mi weires an fos ika newenewengaw?

T-Time: fansoun: Ika en mi kuna ekkei esissinen semwen, kosapw akkamang ne keri 911.